

FULL INFORMATIU

SOCIETAT CATALANA D'EGIPTOLOGIA

Afluent del Nilus - Número 20 / 2000

NOTÍCIES D'EGIPTE

El Caire

Amb motiu de la celebració a El Caire del 8è Congrés Internacional d'Egiptòlegs, el Museu Egipci d'El Caire ha organitzat una exposició, a càrrec del Dr. Mohamed Saleh, dedicada al treball que les missions estrangeres han realitzat a Egipte des de fa més de 25 anys. La mostra presenta diverses de les peces més importants trobades en els últims anys per cadascuna de les missions estrangeres repartides per tot l'Egipte. L'exposició es troba situada en una de les sales de la planta baixa del museu després de les sales dedicades a l'Època Baixa.

Com a novetat, també es pot contemplar en front de la sala dedicada a l'art d'Amarna, la reconstrucció d'una diada colossal esculpida en pedra calcària, d'Amon i Mut, pertanyent a la dinastia XVIII. La unió de les nombroses parts que componen l'escultura s'ha fet mitjançant una estructura d'acer.

Tebes oest

Des de 1995 l'equip italià del Museu Arqueològic de Milà dirigit per Francesco Tiradritti segueix treballant en la tomba de Harua, Majordom en cap de l'esposa del déu, Amenardis I (TT. 37) situada a la zona de Deir el Bahari enfront del Temple de Hatxepsut. Harua, va ostentar els seus alts càrrecs durant els anys 720-680 aC quan a Egipte governaven els reis nubis de la dinastia XXV. La tomba de Harua presenta

Harua, British Museum (BM 32555)

la característica de voler reproduir la tomba d'Osiris, prenent com a model l'Osirion d'Abidos. La tomba consisteix en un gran pati obert amb un vestíbul porticat i una sèrie de cambres subterrànies. Un corredor subterrani envolta tota l'estructura de la tomba. En la cambra més interior hi ha una estàtua esculpida d'Osiris dins d'un nínxol. La decoració de la tomba presenta escenes de la vida quotidiana i del viatge al Més Enllà, amb representacions dels Llibres del Dia i de la Nit. En el recinte de la tomba s'hi ha trobat, com a mínim, tretze pous intrusos de diferents èpoques.

EXPOSICIONS

Barcelona

Fins el proper 23 de juliol de 2000 s'exposa al Museu Nacional d'Art de Catalunya. Palau Nacional de Montjuïc, la mostra: Egipte entre el sol i la mitja lluna. Des del sol dels faraons fins a la mitja lluna otomana, el teixit ha vestit les persones i les cases, i ara, aquesta exposició ens permet contemplar-ne gairebé un centenar de peces que pertanyen al Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa i, en aquest cas, s'afegeixen 7 fragments de teixit que han ingressat recentment al MNAC.

El discurs expositiu s'estructura bàsicament en quatre apartats: Comencem una part dedicada a Egipte com a punt clau de la història i la Cultura del Pròxim Orient i de la Mediterrània i ens centrem en qui són els coptes. La

segona part tracta del patrimoni tèxtil d'Egipte. Es presenten les matèries, la tècnica i l'utilatge, els teixidors i els productes. La tercera part explica la difusió del cristianisme a Egipte a partir d'Alexandria, la gran ciutat cosmopolita de cultura hel·lenística, i també a partir dels eremites i monestirs. El quart apartat analitza les manifestacions artístiques presents en els teixits.

Cap d'Agde

Després de l'èxit assolit per les exposicions de temàtica egípcia, el Cap d'Agde ens proposa una nova mostra per la tardor del 2000, coproduïda per la Ciutat d'Agde i l'Institut del Món Àrab de París. L'Exposició: L'Art Copte a Egipte. 2000 anys de Cristianisme, es portarà a terme del 30 de setembre de 2000 al 7 de gener de 2001 i presentarà un total dues-centes obres d'art provinents de museus i col·leccions d'arreu del món.

L'Egipte copte dels orígens, hereu de les tradicions faraòniques i hel·lenístiques va produir una cultura original de gran personalitat i força. Tant per l'estil de la pintura i escultura, com pel contingut dels seus manuscrits, com en el disseny dels teixits, els artistes coptes van saber crear veritables obres mestres. Els temes cristians dominen, però immersos en les influències de les civilitzacions faraòniques, grecoromanes i, més tard islàmiques.

El Pare du Bourget, un dels millors estudiosos de l'art copte, referint-se a aquestes manifestacions artístiques feia aquest comentari: "l'art copte, tres segles abans, va encimbellar-se als nivells que assolirà l'art medieval europeu".

Una exposició que, sens dubte, mereix una escapada a la ciutat veïna.

FULL INFORMATIU

Coordinació: Maite Mascort i Jaume Vivó

Disseny i Maquetació: Jaume Vivó

COL·LABORACIONES DELS SOCIS

Cronología de la construcción y decoración de las edificaciones de Rameses II en la antigua Tebas (I)

Comúnmente se habla de la gran actividad constructora que ejerció Rameses II por todo Egipto, pero en muy pocas ocasiones nos detenemos a pensar en que momento del dilatado reinado del faraón se produjo la edificación de cada una de las construcciones que hizo levantar el hijo y sucesor de Setos I. Por esta circunstancia, iniciamos en el FULL INFORMATIU una serie de artículos con la finalidad de situar cronológicamente la construcción y decoración de los diferentes edificios que se levantaron en la antigua Tebas, durante los 67 años que Rameses II ocupó el trono de Horus.

El muro que rodea el templo de Karnak

Tutmosis III, faraón de la dinastía XVIII, al mismo tiempo que construía el *Ajmenu* –templo del festival de Tutmosis III– hizo levantar un muro que rodeara completamente el gran templo de Amón. El mismo monarca ordenó grabar, exteriormente, un largo texto que cubría toda su longitud. En la siguiente dinastía, la XIX, Rameses II hizo decorar enteramente el muro con dos registros de escenas. En las representaciones del registro superior, que se encuentra muy destruido, el rey está de pie y las divinidades sentadas, mientras que el registro inferior, el soberano y las divinidades están de pie¹.

Desconocemos el momento exacto en que Rameses II ordenó la decoración de este muro. Sin embargo, disponemos de dos referencias cronológicas que nos indican que esta decoración se realizó después del año 40 de reinado del faraón, momento en que el faraón celebra su cuarta fiesta Sed.

A) “Dioses de Rameses”

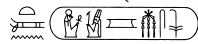
A partir del año 40 de reinado, la divinidad de Rameses II toma una nueva forma específica producto del

aspecto solar que alcanza la figura del faraón. Rameses II, asimilado al dios demiurgo Re, se concibe como el creador de una serie de divinidades, que se caracterizan por ser los “dioses de Rameses”. Entre las escenas que decoran el lado Sur del muro que rodea el templo de Karnak encontramos ocho representaciones donde aparece el rey frente a cuatro “dioses de Rameses II”.

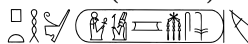
“Amón de Rameses” (5 escenas):

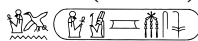
“Atum de Rameses” (1 escena):

“Ptah de Rameses” (1 escena):

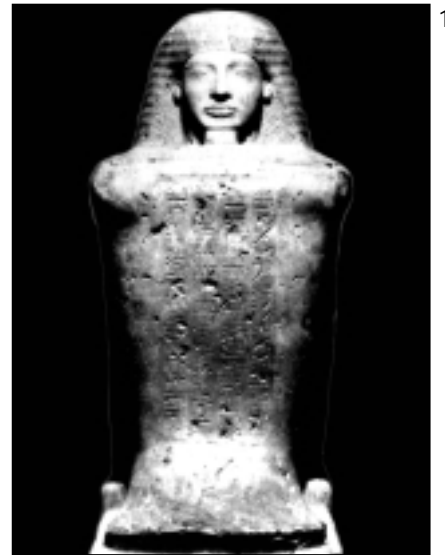

“Re de Rameses” (1 escena):

1 (= escena no. 16): Rameses II², tocado con la corona azul jepresh, ofrece cuatro vasos nemset (*nmst*) a “Amón de Rameses”.

2 (= escena no. 24): Rameses II³, tocado con la peluca redonda y la diadema seshed, consagra cuatro cofres meryt (*mryt*) frente a “Amón de Rameses” (*fig. 2*).

3 (= escena no. 31): Rameses II, tocado con la corona roja del Bajo Egipto, levanta el pilar heliopolitano frente al dios “Atum de Rameses” (*fig. 3*).

4 (= escena no. 32): Rameses II⁴, tocado con la corona blanca del Alto Egipto, levanta dos obeliscos delante de “Re de Rameses” (*fig. 4*). Esta escena se puede interpretar como la conmemoración de un hecho realmente producido, que estaría en relación directa con lo narrado por Bakenjonsu⁵ sobre su estatua-cubo de Munich (*fig. 1*). En dicho texto, el primer profeta de Amón hace gala de haber levantado los dos obeliscos de granito rosa que precedían la “puerta monumental Este”, que era la entrada del templo oriental de Rameses II (o “templo de Amón-que-escucha-

las-plegarias”). Si esta hipótesis es cierta, la decoración del muro que rodea el templo sería posterior a la erección de ambos obeliscos y a la construcción del “templo de Amón-que-escucha-las-plegarias”⁶.

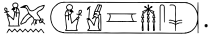
5 (= escena no. 36): Rameses II⁷, tocado con la corona *atef*, ofrece la imagen de la diosa Maat a “Ptah de Rameses”, quien está representado de pie en el interior de su naos (fig. 5).

6 (= escena no. 37): Rameses II⁸, tocado con la corona azul *jepresh*, ofrece las ofrendas alimentarias a “Amón de Rameses”.

7 (= escena no. 41): Rameses II⁹, tocado con la corona azul *jepresh*, realiza una libación (con vaso *nemset*) y una incensación (con el incensario a *ḥ n hr* –“el brazo de Horus”) frente a “Amón de Rameses”.

8 (= escena no. 43): Rameses II¹⁰, tocado con la corona azul *jepresh*, realiza una libación (con vaso *ḥst*) frente a “Amón de Rameses”.

B) Inscripción dedicatoria de Rameses II

Sobre toda la longitud del muro, bajo las escenas de Rameses II que decoran su pared exterior –en sus lados Sur, Este y Norte–, el faraón hizo grabar, en altos jeroglíficos, una inscripción dedicatoria. En ella, destaca el segundo nombre del cartucho del monarca¹¹ . Sabemos que Rameses II en el año 40 de su reinado, cuando él mismo se identifica con el culto solar de Heliópolis, añade *ntr ḥk3 Twnw* “dios, Soberano de Heliópolis” a “Rameses amado de Amón”¹².

La presencia de los “dioses de Rameses” y del epíteto “dios, Soberano de Heliópolis” en el muro que rodea el templo de Karnak, demuestra que este fue decorado a partir del año 40 de reinado de Rameses II, cuando el faraón después de celebrar su cuarta fiesta Sed se asocia al Re, dios demiurgo de Heliópolis.

SALVADOR COSTA LLERDA
Soci núm. 115

ABREVIATURAS

ADAIK = *Abhandlungen des Deutschen Archäologischen Instituts Kairo* (Glückstadt, Hamburgo, Nueva York).

Äg. Abh. = *Ägyptologische Abhandlungen* (Wiesbaden).

Barguet, Temple = P. Barguet, *Le Temple d'Amón-Re à Karnak. Essai d'exégèse*, RAPH 21, El Cairo 1962.

Habachi, Features = L. Habachi, *Features of the Deification of Ramesses II*, ADAIK 5, Glückstadt 1969.

Helck, Ritualszenen = W. Helck, *Die Ritualszenen auf der Umfassungsmauer Ramses'II in Karnak, Äg. Abh.*, 18, Wiesbaden 1968

KRI = K.A. KITCHEN, *Rameside Inscriptions Historical and Biographical*, 7 vols., Oxford, 1968-1989.

PM = B. PORTER & R.L.B. MOSS, *Topographical Bibliography of Ancient Egyptian Hieroglyphic Texts, Reliefs and Paintings*, 7 vols, Oxford-Warminster, 1939-1988.

RAPH = *Recherches d'archéologie, de philologie et d'histoire. Institut français d'archéologie orientale* (El Cairo).

NOTAS:

1 Helck, *Ritualszenen*.

2 Barguet, *Temple*, p. 211 [13]; Helck, *Ritualszenen*, p. 20, Bild. 16; *PM*, ²II, p. 128:467,16.

3 Barguet, *Temple*, p. 212 [21]; Helck, *Ritualszenen*, p. 28, Bild. 24; *PM*, ²II, p. 128:468,24.

4 Barguet, *Temple*, p. 212 [29]; Habachi, *Features*, p. 21, lám. X [b]; Helck, *Ritualszenen*, p. 36, Bild. 32; *KRI*, II, p. 584 [223,E]; *PM*, ²II, p. 128:469,32.

5 Bakenjonsu fue primer profeta de Amón desde el año 39 hasta finales del reinado de Rameses II (año 67).

6 Edificio construido igualmente por Bakenjonsu; estaba consagrado al dios Amón, pero un Amón particular llamado "Rameses II-que-escucha-las-plegarias".

7 Barguet, *Temple*, p. 213 [32]; Helck, *Ritualszenen*, p. 40, Bild. 36; *PM*, ²II, p. 128:469,36.

8 Barguet, *Temple*, p. 213 [33]; Helck, *Ritualszenen*, p. 41, Bild. 37; *PM*, ²II, p.128:470,37.

9 Barguet, *Temple*, p. 213 [37]; Helck, *Ritualszenen*, p. 46, Bild. 41; *PM*, ²II, p. 128:470,41.

10 Barguet, *Temple*, p. 213 [39]; Helck, *Ritualszenen*, p. 48, Bild. 43; *PM*, ²II, p. 128:470,43.

11 Era el nombre que llevaba el rey antes del su advenimiento al trono de Egipto (Nombre de nacimiento + epíteto).

12 Véase *KRI*, II, p. 133.

SOCIETAT CATALANA
D'EGIPTOLOGIA

Horari de Secretaria
Carrer Aragó 305 entl.
dilluns i dimarts
de 5,30 a les 8,30 h.

**Per qualsevol informació o
col·laboració relacionada amb
el Full, truqueu al
Telèfon: 93 457 81 20**

CIRCULAR 6

1.- El proper dijous 8 de juny a les 18,30 hores i com activitat paral·lela de l'exposició *Egipte entre el sol i la mitja lluna*, el Museu Nacional d'Art de Catalunya organitza una taula rodona: El llegat de l'Egipte copte a l'art medieval. Els participants seran: **Silvia Carbonell**, cap de l'àrea tècnica del Centre de Documentació Museu Tèxtil de Terrassa; **Milagros Guàrdia**, historiadora de l'art, professora de la Universitat de Barcelona; **Maite Mascort**, arqueòloga del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Vicepresidenta de la Societat Catalana d'Egiptologia i **Josep Padró**, egiptòleg, professor de la Universitat de Barcelona, President de la Societat Catalana d'Egiptologia. Moderarà l'acte: **Eduard Carbonell**, director del MNAC.

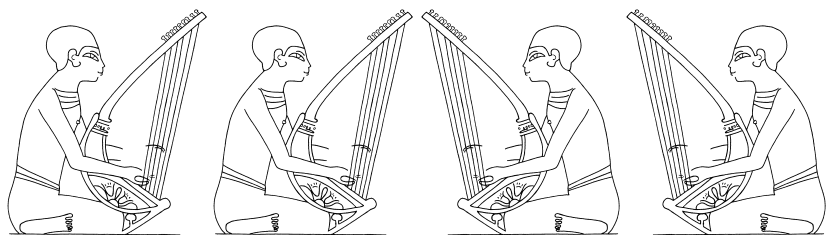
2.- Dimarts 13 de juny a partir de les 19 hores la Societat Catalana d'Egiptologia convida a tots els seus socis al *piscolabis* de Fi de Curs, a la seu de la nostra societat al Carrer d'Aragó, 305. Com cada any volem reunir-nos per comentar, parlar, conèixer-nos millor i desitjar-nos bones vacances. Us hi esperem a tots!

3.- Us afegim en la tramesa d'aquest *Full Informatiu* una enquesta que demanem ens la retorneu omplerta al més aviat possible. Ens cal saber les vostres opinions per poder oferir-vos un millor servei. Gràcies per la vostra col·laboració.

4.- Recordem a tots els socis i simpatitzants que les activitats dels dilluns seguiran fins el proper 19 de juny.

BON ESTIU PER A TOTHOM

I US ESPEREM DE NOU DESPRÉS DE LES VACANCES !

LLIBRERIA MIZAR
LLIBRES D'EGIPTOLOGIA

NOVETATS 2000

Còrsega 203-205
(cantonada Casanova)
08036 Barcelona
Tel/Fax 93 439 30 29

PAUL BARGUET

EL LIBRO DE LOS MUERTOS DE LOS ANTIGUOS EGIPCIOS. 4.900,- PTA

MAX COLLIER Y BILL MANLEY

INTRODUCCIÓN DE LOS JEROGLÍFICOS EGIPCIOS. 3.500,-PTA

PAUL JOHNSON

ANTIGUO EGIPTO. 4.500,- PTA

ERIK HORNUNG

INTRODUCCIÓN A LA EGIPTOLOGÍA. 2.200,- PTA

CHRISTIAN JACQ (NOVEL·LA)

LA PIEDRA DE LUZ, 1: NEFER EL SILENCIOSO. 2.200,- PTA